

Broedvogels in de Uitkerkse Polder 2017

Marc Van Daele

Jarenlang steeg het aantal broedende weidevogels in de Uitkerkse Polder. De toename liep opvallend gelijk met de groei van de reservoatsoppervlakte. De laatste vijf jaar is dat echter veranderd: ondanks de verdere groei van het reservaat nam het aantal weidevogels niet toe, bij sommige was er zelfs een lichte afname. Op het eerste zicht was er geen reden tot paniek: weidevogels hebben wel eens een jaar met minder jongen, maar ze leven lang genoeg om slechte jaren achteraf weer in te halen. Bovendien kunnen we er van uit gaan dat ook in Uitkerke ooit wel eens het maximum aan mogelijke broedvogels bereikt zal worden.

Stilaan werd het duidelijk dat we ons wel degelijk zorgen moeten maken: koude en vooral langdurig droge periodes in het voorjaar blijken een vast gegeven te worden en weidevogelpopulaties blijken overal in verdrinking te komen. Dat was al enkele jaren duidelijk bij o.m. de grutto, maar sinds 2016 zijn er ook alarmerende berichten over meer algemene soorten, zoals de kievit, waarvan internationaal een recente achteruitgang van 30% gesignaleerd wordt.

Het beheerteam van de Uitkerkse Polder was het er al langer over eens: het enige mogelijke antwoord op het probleem van de droogte was een actief waterpeilbeheer en de creatie van opstuwingszones. Het concrete middel daarvoor vonden we in Nederland, waar zonnepaneelpompen gebruikt worden bij het waterpeilbeheer in weidevogelgebieden. In 2016 plaatsten we een eerste zonnepaneelpomp in Uitkerke. Daarmee konden we op een lage weide van 4 ha het peil in de slotjes opstuwen. In maart 2017 plaatsten we er nog drie bij, telkens in voor weidevogels belangrijke kerngebieden. Dat was niets te vroeg, want 2017 werd voor weidevogels een rampjaar. Mede dank zij de zonnepaneelpompen kon de schade beperkt worden.

Het broedseizoen begon nochtans goed: het waterpeil was goed, maart was warm, de meeste weidevogels waren in normale aantallen aanwezig. Van begin april tot half mei werd het echter koud met nachtelijke vriestemperaturen. Hierdoor kwamen zo

goed als alle in maart uitgekomen jongen om. Bovendien viel er van begin april tot in juni nauwelijks een druppel regen. Poelen, plassen en slotjes droogden in snel tempo op, weidevogels begonnen in mei de volledig droogvallende percelen te verlaten. Een deel ervan verplaatste zich naar de laaggelegen kerngebieden, waar vanaf half mei nog heel wat jongen konden opgroeien. Dit was aanvankelijk ook het geval in de vier opstuwingszones, maar helaas begaven twee van de pompen het, waardoor ook daar de broedvogels weer vertrokken. In de twee andere opstuwingszones waren de resultaten echter ronduit spectaculair, met onder meer grote aantallen grutto's, tureluurs en kluten, een kritische soort als de zomertaling en bovendien ook nog een influx van steltkluten, mogelijk als gevolg van droogte in de zuidelijke broedgebieden.

Een overzicht van de belangrijkste soorten:

- Grutto: 153 koppels

Van 2010 tot 2014 schommelde het jaarlijks aantal broedparen rond de 200, met een hoogtepunt van 225 in 2013. Daarna begon het aantal grutto's achteruit te gaan: in 2015 en 2016 respectievelijk 180 en 187, en dit jaar een nieuw dieptepunt met 153 broedparen. Gezien de omstandigheden is dit al bij al nog een redelijk aantal, zeker in vergelijking met andere weidevogelgebieden waar grutto's het volledig lieten afweten. Positief was ook dat vanaf eind mei tot ver in juni, weliswaar bijna een maand later dan normaal, veel jongen aanwezig waren.

- Kievit: 259 koppels

Traditioneel is de kievit de talrijkste weidevogel. Kieviten stellen minder eisen aan hun broedgebied dan grutto's, maar zijn wel even gevoelig voor externe factoren als droogte, verstoring en predatoren. Dat uit zich in nogal wisselende aantallen: in Uitkerke van 2010 tot 2014 rond de 400, met een maximum van 526 broedparen in 2011. Net als bij de grutto zien we vanaf 2015 een duidelijke daling (299 in 2015 en 306 in 2016). Dit jaar was er een dieptepunt met 259 koppels, slechts de helft van het aantal in 2011. Kieviten zijn zowat de enige weidevogels die ook buiten de natuurreservaten nog vrij algemeen voorkomen. Het is dan wellicht ook niet toevallig maar wel zeer verontrustend dat er recent algemeen een sterke achteruitgang wordt vastgesteld.

- Tureluur: 93 koppels

De tureluur is als broedvogel gebonden aan de laaggelegen, zilte percelen. Tureluurs broeden ook wat later in het voorjaar en konden zich daardoor wellicht wat meer verplaatsen naar de resterende natte kerngebieden. Ze hielden nog vrij goed stand: 93 broedparen dit jaar, tegenover een normaal aantal van rond de 100 (maximum was 121 in 2013).

- Scholekster: 42 koppels

Scholekster volgt de algemene trend. Van 2010 tot 2014 wisselde het aantal van 60 tot 78 broedparen, in 2016 47 en dit jaar nam het aantal nog verder af tot 42. Scholekster broedt meestal later in het voorjaar, dit jaar vonden we rond half juni nog legfels met eieren.

- Kluit: 57 koppels

De kluit is een pionierssoort die zich vestigt bij ondiepe plassen met weinig oeverbegroeiing, maar zich de laatste jaren ook in toenemende mate aanpast als "weidevogel" op natte percelen met poelen en slootjes. Vanaf 2010 wisselde het aantal van 80 tot 105 broedparen. Dit jaar waren er slechts 57, geconcentreerd in enkele kerngebieden en de hoger genoemde opstuwingszones.

- Steltkluit: 10 koppels

De steltkluit is een onregelmatige broedvogel in Uitkerke, waarschijnlijk meestal door de ongunstige omstandigheden (droogte) in hun zuidelijke broedgebieden. Dit jaar was er een eerste koppel rond half mei, het aantal steeg daarna in enkele dagen tijd tot 10 koppels, uitsluitend in de opstuwingszones. Toen de belangrijkste broedplaats droogviel door een kapotte pomp, verplaatsten de vogels zich deels naar een andere opstuwingszone.

- Wilde eend: 262 koppels

De wilde eend was met 262 koppels in normaal aantal aanwezig.

- Bergeend: 65 koppels

Met 65 koppels was bergeend duidelijk minder talrijk dan in vroegere topjaren waarin er 80 tot meer dan 100 waren.

- Slobeend: 29 koppels

Deze typische weidevogel doet het traditioneel goed in Uitkerke, maar viel dit jaar met 29 broedparen terug tot op de helft van het normale aantal.

- Zomertaling: 3 koppels

Dit kleine eendje is een van de kritische weidevogels die hoge eisen stelt aan zijn omgeving en daardoor ook zeldzaam is. De laatste jaren doet hij het niet slecht met telkens 5 tot 10 broedparen. Dit jaar zaten er toch nog drie, uitsluitend in de opstuwingszones.

- Wintertaling: 8 koppels

Hier is er een halvering van het normale aantal.

- Kuifeend en krakeend: 18 - 37 koppels

Deze 2 soorten zijn al enkele jaren in opmars.

- Smient: 3 koppels

- Pijlstaart: 1 koppel

Pijlstaart is niet elk jaar aanwezig.

- Grauwe gans: 102 koppels

Het normale aantal is 102 koppels, maar er worden nauwelijks jongen groot, omdat de nesten leeggeroofd worden door vossen.

- Canadagans: 79 koppels

Dit is een verdubbeling tegenover vorige ja-

ren. In tegenstelling met de grauwe ganzen brengen de Canadagansen wel veel jongen groot, omdat ze hun nesten veel feller verdedigen. Voor de weidevogels is de toename niet zo gunstig, omdat Canadagansen ook zelf een belangrijke verstoringsfactor zijn.

- Meerkoet: 102 koppels

Hier is er een lichte daling tegenover de normale aantallen van 110 à 120 in vorige jaren.

- Waterhoen: 56 koppels

Waterhoen is een moeilijk te tellen soort die de laatste jaren veel minder voorkomt. De oorzaak daarvan is niet zo duidelijk: mogelijk worden ze verdrongen door de meerkoeten die in toenemende mate in sloten en poelen nestelen. Ze zijn vermoedelijk ook een gemakkelijk slachtoffer van het toenemende aantal vossen dat zich veelal via de rietkragen verplaatst. Onverwacht waren waterhoentjes dit jaar opvallend talrijk.

- Patrijs: 17 koppels

De laatste jaren is dit een normaal aantal, vroeger waren ze talrijker: 38 in 2000.

- Graspieper: 116 koppels

Graspieper ging vroeger sterk in aantal achteruit, maar houdt de laatste jaren stand met jaarlijks 120 à 130 koppels.

- Veldleeuwrik: 99 koppels

Dit is een van de meest bedreigde weidevogels die in grote delen van Vlaanderen al volledig verdwenen is. In Uitkerke houden ze stand, maar we zien niettemin een heel geleidelijke afname: voor 2000 nog rond de 130 koppels, daarna tot 2012 100 à 105, vanaf 2012 nog maar 80 tot 90. Dit jaar voor het eerst sinds vele jaren weer een stijging.

- Gele kwikstaart: 26 koppels

Dit is iets minder dan vorige jaren.

- Roodborsttapuit: 26 koppels

Dit is een verdubbeling in vergelijking met vorig jaar.

- Rietzanger: 319 koppels

Dit is de talrijkste broedvogel van rietvegetaties, het jaarlijkse aantal varieert rond de 300 koppels.

- Kleine karekiet: 179 koppels

Deze vogel is veeleisender dan rietzangers en nestelt in dichte rietkragen. Door de droogte kwam de rietgroei dit jaar pas zeer laat op gang, we tellen iets minder koppels dan andere jaren.

- Rietgors: 78 koppels

Dit is een normaal aantal.

- Blauwborst: 55 koppels

Blauwborst vestigde zich pas na 1990 als broedvogel, maar kende daarna een geleidelijke aantalstoename tot 50 à 65 koppels. Sinds 2010 is dat aantal stabiel.

Ten slotte zijn er nog een paar andere soorten waarvan het interessant is ze te vermelden:

3 waterrallen, 1 kleine plevier, 11 kokmeeuwen (vroeger tot meer dan 300 maar de belangrijkste kolonie is ingenomen door Canadagansen), 3 visdieven, 6 kwartels, 4 witte kwikstaarten, 4 sprinkhaanrietzangers, 1 graszanger (terug van weggevoerd), 2 Cetti's zangers, 3 bosrietzangers, 2 putters, 7 kneus, 1 holenduif (was al een aantal jaren verdwenen), 12 grasmussen, 4 spotvogels, 4 koekoeken, 6 torenvalken, 2 bruine kiekendieven, 2 ransuilen, 1 velduil, 2 steenuilen en 1 fuut.

Besluit: 2017 was voor de vijfde keer op rij een slecht jaar voor weidevogels, het was zelfs het slechtste jaar sinds de oprichting van het natuurreserveaat. Om de populatie op peil te houden, moeten elk jaar voldoende jongen kunnen opgroeien om de natuurlijke sterfte van oudere vogels te compenseren. Als dat niet gebeurt, neemt de populatie af. Dat is wat we nu zien gebeuren.

De klimaatsverandering en met name de extreme droogteperiodes in het voorjaar zijn daarvan de belangrijkste oorzaak, en de ongunstige gevolgen ervan worden in de hand gewerkt door menselijke activiteiten: het steeds verdere verlies van graslanden en het op ontwatering gerichte beheer van de polderbesturen. De recente instorting van de populaties kieviten is er het droevige gevolg van.

In de Uitkerkse Polder konden we door gerichte ingrepen de schade enigszins beperken. Het traditionele beheer is daarbij niet voldoende omdat waterpeilverhoging de cruciale factor is. Door het plaatsen van zonepaneelpompen konden we enkele belangrijke kernbroedgebieden voor weidevogels vrijwaren. In de volgende jaren zullen we dus meer opstuwingszones creëren. Zolang de overheid en de polderbesturen weigeren om, wat het waterpeilbeheer betreft, daadwerkelijk rekening te houden met de natuurwaarden, is dit de enige oplossing.

Franky Beidts, Dirk Content,
Geert Declercq, Filip Vanhee,
John Van Gompel